

MARCIN WITKOWSKI

ŻOŁNIERZE NIEZŁOMNI

W tym roku Muzeum Miejskie w Wadowicach w sposób szczególnie uczciło pamięć o ofiarach komunistycznego reżimu w powojennej Polsce.

W ogrodzie przy ul. Kościelnej zaprezentowana została wyjątkowa wystawa plenerowa, przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Szczecinie. Prezentowana od 17 września do 9 października 2015 r. ekspozycja pt. „*Niech polska ziemia utuli ich do spokojnego snu...* Ekshumacje i identyfikacje ofiar terroru komunistycznego” przedstawia wyniki ogólnopolskiego projektu badawczego „Poszukiwania nieznanego miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego z lat 1944-1956”, realizowanego przez IPN i Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie. Autorami wystawy są Milena Bykowska z Polskiej Bazy Genetycznej Ofiar Totalitaryzmów oraz Grzegorz Czapski i dr Paweł Skubisz z Okręgowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Szczecinie. Od 18 września 2014 r., kiedy miało miejsce uroczyste otwarcie ekspozycji w Szczecinie, podróżuje ona po całym kraju – była prezentowana m.in. w Warszawie, Leżajsku, Krakowie i Wieliczce.

Wielu żołnierzy zbrojnego podziemia zostało w latach 40. i 50. aresztowanych przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa, a następnie, często po sfińgowanych procesach przed Wojskowymi Sądami Rejonowymi, zamordowanych w stalinowskich więzieniach na Mokotowie czy Montelupich. Ofiary reżimu nie mogły liczyć na godny pochówek – chowano je potajemnie, często w zbiorowych mogiłach, nie informując najbliższych o miejscu pochówku. Przez lata zacierano ślady zbrodni, uniemożliwiając rodzinom odwiedzenie grobów. Po zmianach ustrojowych rozpoczął się zmuszony proces przywracania pamięci o Żołnierzach Wyklętych, podjęto także działania mające na celu ustalenie miejsc ich pochówku. W celu identyfikacji ekshumowanych szczątków ofiar IPN nawiązał współpracę z Pomorskim Uniwersytetem Medycznym w Szczecinie, czego efektem było powołanie Polskiej Bazy Genetycznej Ofiar Totalitaryzmów (PBGOT), pierwszego tego typu banku danych genetycznych w Europie. Udało się dzięki temu stworzyć bazę DNA rodzin żołnierzy antykomunistycznego podziemia, co umożliwiła identyfikację szczątków odkrywanych przez archeologów podczas prac prowadzonych m.in. w Kwaterze na Łączce (rejon muru cmentarnego Cmentarza Wojskowego na Powązkach) i na mokotowskim cmentarzu na Służewie.

Prezentowana w ogrodzie przy ul. Kościelnej wystawa przybliżyła postaci 28 zamordowanych w stalinowskich więzieniach żołnierzy podziemia. Ustawione w przestrzeni ogrodu sześciany, zgodnie z zamierzeniami organizatorów wadowickiej ekspozycji przywoływać miały na myśl cmentarne nagrobki. Wśród prezentowanych sylwetek znaleźli się m.in. ostatni komendant główny NSZ ppłk Stanisław Kasznica „Maszkowski” oraz przywódca antykomunistycznej partyzantki mjr Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka”.

Drugą inicjatywą Muzeum Miejskiego, która miała na celu przypomnieć o Żołnierzach Niezłomnych, był wykład dr. hab. Zdzisława Zblewskiego: „Do końca służąc Polsce. Żołnierze Niezłomni – zamordowani w komunistycznych więzieniach”, wygłoszony 8 października 2015 r. w sali kameralnej Wadowickiego Centrum Kultury. Podczas spotkania, będącego swego rodzaju uzupełnieniem wystawy plenerowej, prelegent przybliżył sylwetki trzech Żołnierzy Niezłomnych – mjr. Hieronima Dekutowskiego, żołnierza AK i dowódcy oddziałów leśnych Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” na Lubelszczyźnie, ppłk. Stanisława Kasznicy, ostatniego dowódcy NSZ oraz jednego z najsylniejszych dowódców partyzantki antykomunistycznej na Wileńszczyźnie, Białostocczyźnie i Pomorzu Gdańskim – mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki”.

Dr hab. Zdzisław Zblewski jest historykiem zajmującym się najnowszą historią Polski, adiunktem w Instytucie Historii UJ. Pełni funkcję redaktora naczelnego „Prac Historycznych ZNUJ”, członka redakcji „Zeszytów Historycznych WiN”, „Pamięci i Sprawiedliwości”, a od 2012 r. rocznika „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”. Przez kilka lat pracował w krakowskim oddziale IPN.

